

א זיב א ויאמר יהוה אל-אברהם לך-לך
מארצה וממולדתך ומבית אביך אל
הארץ אשר אראך: ב ואעשך לגוי

א ואמר יי לאברהם איזר לך
מארצה וממולדתך ומבית אבוק
לארעה די אחוזה: ב ואעבדך

רש"י

לקט בהיר

(א) לך לך. " להנחתך ולעובדך", ושם* אעשך לגוי גדול, וכאן* אי אחס זוכה לבנים (ר"כ ט"ז), ועוד שאודיע* טבעך* בעולם (ב"ה): (ג) ואעשך לגוי גדול. " לפי שהדרך גורמת לשלש דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכך החקק לשלשה זרכות הללו, שהבעיחו על הבנים ועל הממון ועל השם (ב"ה), (ואגדלה שמך הרני מוסיף אות על שמך שעד עכשיו שמך אצרכ

א) צא למך לשון הליכה, שלא מנינו כן בכל המקרא לומר הליכה על מקום העצוב, אלא בשלשן יליחה, ולשון הליכה דוקא על זכירת המקום אשר הלך לשם, כגון וילא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, וכגון וילאו ללכת ארצה כנען, וכן קח נח וגו' ולך לך אל ארץ המוריה, א"כ היל"ל צא מארץ וכו' ולך לך אל הארץ אשר אראך, ואז לא היינו דורשים כלום שזה קדר השלשן, אבל עמה ודאי שרצונו לומר שהליכתו מארצו תהיה "לו" (מ"ל): (ב) כי בהכרח שלכל הפחות צ' דברים נכללים בתיבת לך, שאם רק דבר אחד למה סתם ואמר לך לעובדך היה לו לומר לך בשביל טובה פלוני, וכן

שינוי נוסחאות * שם * כאן * שתודיע טבעך לעולם.

לקמן בפרשה וישו עליו פירש"י על אודותיו לשלחו ולשמרו, גם שם הכרח הוא שאמר סתם עליו על אודותיו ולא פירש מה יעשו לו בהכרח שלכל הפחות צ' דברים נכללים בו, ומפרש רש"י מה הם הצ' דברים להנחתך זה בנים, ולעובדך זה לפרכס שמו, והסבירא כן נוחת שידוע מאמרי רז"ל שקדושת ארץ ישראל מסייע להאגלת נפש קדושה, ויחזק שהיה עולה תמימה אין חולה לארץ כדאי לו, ועוד שהלא ידוע שאטע"ה לא היה אפשר ע"פ המול להיות לו בנים, לזה בהכרח לו לדור בארץ כנען שאינו תחת שום מול ואמנע, וכן כמה טעמים נגלים ונסתרים; ופירסום השם פשוט הוא שאם ילך ממקום למקום נודע ומפורסם קדושתו פרישתו ומדותיו הנכונים משא"כ היושב במקומו (ג"א): (ג) אינו מלשון טובה, אלא מלשון טבע, כלומר מדותיו הישרים והמעשלים: (ד) רש"י מקשה על עצמו, למה לי לדרוש מתיבת לך לך בנים והשם הלא הכתוב מוכיח בפירוש ואעשך לגוי גדול זה בנים ואגדלה שמך זה פרסום שמו, וע"ז חזק שהם צ' דברים ולא ראי זה כזה, שאמת שארץ ישראל יגרום לו בנים אבל לא בנים שארצנה הטלול ממעט פריה ורביה (שאין דרך ארץ לשמש בדרך - רש"י), וכן השם אמת שיחודע לרבים שמו הגדול, אבל לא יהיה גדולה זה במילואו שבהיותו עובר ושז לא ניכר בזמן מועט

אור החיים

(ב) א. ויאמר ה' אל אברהם וגו'. טעם שדיבר אליו ה' קודם הבראות לו, מה שלא עשה כן בכל הנבראים, צ' טעמים בדבר, או להיות שהוא עליו השלום נשחל בהכרח בוראו מה שלא עשה אדם זולתו וכן ה' (ג') שנים הכיר את בוראו מעלמו בהתחכמותו (נדרים ל"ב), לזה לא הוצרך להגלות אליו אלא אמר אליו דברותיו וכבר הוכר אללו המדבר. או אפשר כי להיותו אדם ראשון בקדושה, אשר בעשרה דורות שקדמוהו לא היה אדם שהכיר אלהותו ודבר אתו אלהים, לזה נהג ה' עמו בסדר זה שלא הראה שכינתו אליו עד

אור בהיר

(א) יחזק ויעקב.

צוניהם. ולא
צח שמע
לך לך מארו
לומר מ
יולא גם ממנו
צער הפרידה
מפרידת מולד
אציו לזה סו
שכר על כל פ
צ' את צדק ו
עוד יראה לומ
יליחתו מאור
אלא הוא לב
ואפילו מציב
ה' ולקח עמו
דבק צו כאומ
שאמר אחר
וגו') פירוש
יכלימהו. ולא
הרועים חיקף
הימין וגו', ו
כדברים האלה
חושב מחשבות
סיבה דחפו צו
ממה שאמר
אצרכ אחרי ה
זה יוכיחו) כי
להראותו את
אשר אראך',
(ב) פ"י לא די שהי
נתן תיבת צח ציניו
גם לעצוב מולדתו
אציו וקבל על עצ
לע. (ד) שחיי
שאמר וה' אמר וג
והכבוד מלפניך דו
לתיבת לך לך, לזכ
לך. (יב) לשון

ואדרכה מדרכיך - כח הגשמה ומחלוקה

גְדוֹל וְאַבְרָכָךְ וְאַגְדְּלָה שְׁמֶךָ וְהָיָה לְעַם סָגִי וְאַבְרָכְכָּךְ וְאַרְבֵּי שְׁמֶךָ

לקט בהיר

רש"י

עומק קדושתו ותמימותו (שאין אדם יכול לעסוק במצות בדרך האדם שישב בשלוה בניתו - רש"י) וא"כ יש חשש שהטלטול זיק לו. בג' דברים הללו מנוד אחד, ולפי"ו נכון מה שפירש ואברכך בממון, כי ב' האחרים נזכרים בפירוש א"כ ואברכך בהכרח שהוא דבר השלישי וא"כ מאמר זה סיומו של מאמר לך לך כי מה שחפר שם נשלב כאן, לכן הביא רש"י ז"ל מאמר זה קודם שפירש מארנך המוקדם בפסוק (ג"א), ומה שאמר לג' ברכות הללו, והנה לפנינו ששה ברכות והיה ברכה וכו', י"ל שכל זה סיומו של ברכת ואגדלה שמך, באיזה אופן יתגדל שמך, על ידי שיהיו הברכות נמוגות בידך, וממילא כל מי שנתברך ממך יהיה מזוהר ומקללך וגו', וזוה יהיה שמך מפורסם, ויהיה כל כך גדול שיאמרו הלואי אהיה כאברהם (מהרש"ל): (ה) כבר

מכאן ואילך אברהם, ואברהם עולה רמ"ח (ב"ח) כנגד איבריו של אדם, ברש"י ישן: **ואברכך**. בממון (ב"ח): **והיה ברכה**. ה' הברכות נמוגות בידך, עד שכשיו היו בידו, ברכתו לאדם* ונח, ומעשיו אהב תברך את אשר תחפון (ב"ח), ד"א ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלהי אברהם, ואברכך זה שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב, יכול יהיו חותמין בכלן ת"ל והיה ברכה, כך חותמין ולא בהם (פסחים ק"ז): **מארצך**. והלא כבר יצא משם, עם אביו וצא (עז) לחרן, אלא כך אמר לו התרחק עוד משם* ולא" מצית אבין: **אשר ארצך**. לא

שינוי נוסחאות * את אדם את נח ואוקן. * התרחק עד מבית אבין (רשב"י).

כתב ואברכך מה ת"ל והיה ברכה (ב"ר), ופי' והיה ברכה איש מפיך ומשפיע ברכה כמו ונתת את הברכה על הר גריזים שפירשו המברכים (דע"י), ומה שאמר רבינו היו בידי פירושו רק בידו, וא"ת נח בירך את בניו, זאת הייתה ע"י חפלה, משא"כ אברהם בבחינת נדיק גוזר והקב"ה מקיים, ולפי שברכה זו הרביעי אינו בסגנון הג' ואין לו שייכות עמהם גם היל"ל והיה מברך, הביא הד"א שכולם מתאימות, אבל אין די בהם. שאינם על פי פשוטו ואין בהם שייכות ליציאתו וביאתו לארץ כנען (מ"ל): (ו) כי מה זו שבת למלך לומר עליו שהוא מלך פלוני היחיד, ולמה תקנו אנשי כנסת הגדולה לשבת אותו יתברך במה שהוא אלקי אברהם, אלא ודאי בשביל שנחשב לגוי גדול, ואמר ואברכך לתוספת ברכה שגם בנו יהיה נגדך זה, ואגדלה שמך פי' ועוד יתגדל שמך במה שגם בן בנך ראוי שיחד אלקותי עליו, ואומרו והיה ברכה הגם שכבר אמר ואברכך, הראשון לגופו והשני למעט בחתימה, שלא יהיו אומרים ברוך אתה ה' מגן אברהם יצחק ויעקב (רא"ם): (ז) חביבת לך שייך בין על ארנך ומולדתך (ו) אור כשדים שגם נולד לשיטת רבינו, ועיין לקמן כ"ד ז' מזה באורך) ובין על בית אבין, אלא על ארנך תתפרש בלשון תתרחק ועל בית אבין תתפרש בלשון לא כי בין ההתרחקות ובין היציאה נכלל בהליכה (רא"ם), וכיוון כזה רבינו ליישב עוד ג' דיוקים שישנם בכתוב, הא' שהכתוב מהספר הסדר שהיל"ל מצית אבין וממולדתך ומארנך, כי יציאתו מארצו הוא אחר שכבר יצא מבית אביו, אבל לדרכיו אינו כן אלא ממש באותו רגע שהתרחק מארצו יצא מבית אביו, והב' על פי פשוטו למה לא אמר לא מארנך וכו' ולך לך אל הארץ אשר ארנך כמו בכל מקום, מפני שאמר לשון הליכה השייך בין על ההתרחקות ובין על היציאה, וקושיא הג' שכל המאמר בכלל מיותר הוא והיה די להתחיל ולומר לך לך אל הארץ

אור החיים

קצט לו כנגדס ג', ואעשך וגו' כנגד לך לך מארנך, ואברכך ואגדלה שמך כנגד וממולדתך, והיה ברכה כנגד ומצית אבין. שתמלא כי בהיות האדם בארצו חוק משפחתו ובית אביו ישנו בג' דברים, הא' שיש לו הרבה מכירים ורעים ואוהבים, ב' שבני משפחתו תפארתו וכבודו והדר תעטרוהו בדרך כל משפחה לבני משפחתה. ג' שיהיה נחון ומתפרנס ומתרחם מצית אביו לרכיו, וכשיצא מארצו וכו' חסר לבולן, ולזה אמר אליו ה' כנגד מארנך אני אעשה לך הרבה אוהבים ממך מיוצאי חלצך. וכנגד חסרון התועלת של בני המשפחה כחבר ואברכך ואגדלה שמך"י, וכנגד חסרון המועיל מצית אבין והיה ברכה:

אור בהיר

הללו. (יד) ולפי זה אינו כפירוש רש"י ז"ל, אלא ואגדלה שמך יהיה פירוש על ואברכך. כלומר, ואברכך בדבר זה שאגדלה שמך. ופי'

ותהא ק
גלה לו
שכר על
יחידך או
הכרים
אליה

למה הארי
כנען, ומח
בשבילו לט
קושיא הב
ארץ כנען
אפשר שד
הקב"ה א
תך הא,

ג. ואנ

קודם לל
השדה ה
הצטיותו
ובמקום
וזכה כל
עמו"י.
אמר ו
ובקללה
המברך
מה שא
והטעם

והיה ברכו
ה' ב"ה.
לא יהיה ו
אברהם.
מתברכים
הגם שאינ

אונקלוס

בראשית יב לך לך קנר

ותהא מברך: ג ואברך מברך: ב ברכה: ג ואברכה מברך ומקללך

רש"י

לקט בהיר

גלה לו הארץ מיד^(י), כדי לחצבה בעיניו, ולתח לו שכר על כל דבור ודבור, כיוצא בו (כ"ג ב') את בנך את יחידיך אשר אהבת את יצחק, כיוצא בו (שס) על אחד ההרים אשר אומר אליך, כיוצא בו (י"ב ג' ב') וקרא אליה את הקריאה אשר חנכי דובר אליך (ב"ה):

למה האריך למאר מקום שצריך לעוזב לכבוד דירתו החדש, ולמה לא די לומר מבית אביך, וקושיא הב' למה לא אמר אל ארץ כנען, ומתוך קושיא הא' כדי לחצבה בעיניו פ"י רצה הקב"ה לפרש לו שתועלת ארץ החדשה כל כך חביב וחשוב שהגם שצריך בשבילו לעוזב גם ארצו גם מולדתו גם בית אביו שגם הקב"ה רצו האדם מקושר בכל אלו, אעפ"כ הכל כדאי, ושצ למתן קושיא הב' ואמר וליתן לו שכר וכו' פ"י כשאמר לו אל הארץ אשר ארץ והוא קבלו בזהבה מגיע לו שכר וכשיאמר לו שהוא ארץ כנען ויקבלו מגיע לו עוד שכר (ובצ"ר על כל דיבור ודיבור ועל כל פקיעה ופקיעה, ורש"י ז"ל השמיט הפסיעות, אפשר שדעתו ז"ל כי הפסיעות לאו דוקא והב"ר אמר זאת על מקרא אחר וכאן לא שייך שהרי בשעת יציאתו כבר גילה לו הקב"ה את הארץ שנאמר (פסוק ה') ויאלו ללכת ארצה כנען) ואח"כ מביא ראיות על ב' העניינים, את בנך וכו' ראה על מתן הא', שהגם שידוע אני שהוא בנך והוא יחידיך והוא אהוב לך והוא יתקן הלידיק תמים בכל דרכיו עם כל זאת אני מתוך,

שמך
ב"ה
ממון
עד
אתה
ול זה
זרים
שקב,
תמין
משם
ורחק
לא
רזים:
זפלה,
היל"ל
לארץ
אותו
יר זה,
אברך,
צת לך
אלה
א"ם,
לך, כי
אביו,
הליכה
הארץ
מבית
ולזה
הרבה
לת של
וכנגד
ק. ופי

אור החיים

ג. ואברכה מברכך וגו'. ברכה זו כנגד מה שהעלים ממנו הארץ ולא הודיעו קודם ללאת, ומסיון זה גדול הוא שילא מארצו אל השדה מבלי דעת אן יפנה והוא לא הרבה לזה הבעיותו כי לא יפחד מדבר כי הוא יצרך וכו' ובמקום אשר יחנה שם ילו ה' אתו את הברכה וצוה כל מקום אשר ידרוך כף רגלו הללחתו ומעלתו עמו^(י). ויש לשאול למה שינה לשוני בענין הברכה אמר ואברכה מברכך הקדים ברכתו לברכתו וצקללה הקדים קללתו לקללתו. הטעם הוא כי המברך יקדים ה' לברכו קודם שיברך לאברהם^(י) מה שאין כן המקללו לא יקדים ה' לאור אותו. והטעם הוא כי יחפון ה' להפחיד לכל חלזל אדם

בכבודו של אברהם. וזולת זה אם יקדים ה' לקלל מי שהוא עתיד לקלל לא יורגש הדבר כי הוא זה סיבה^(י) ויכשלו בדבר בני אדם גם בני איש. אבל בערך הברכה אין מכשול^(י). ואם לנד בהעצה^(י), הנה מצורכים בו כל משפחות^(י). גם טעם הקדמת ברכת המברכים כדי שתחקיים ברכתם לאברהם^(י). עוד יכוין לומר במה שנדקדק למה המברכים הזכירים בלשון רבים והמקללים הזכירים בלשון יחיד^(י). אכן יתבאר על דרך אומנם במסכת מועד קטן (ע"ג) שאמרו רבנן לבנו של רשב"י חזרע ולא תחלז וכו' ונחכונונו צוה לברכה^(י). והגם שהוציאו דבריהם בלשון קללה הכל הולך אחר הכוונה הרי שברכוהו בנוסח קללה. וכנגד זו אמר

אור בהיר

והיה ברכה בממון. (טו) שכל אדם ישמח לברכו וימנע מלקללו. (טז) כי חפץ חסד הוא, ומיכף שיעלה נדעת אדם לברכו יברכו ה' ב"ה. (יז) שהרי מקולל היה קודם שקלל לאברהם. (יח) שהגם שיחשוב שברכתו אינו על ידי אברהם ולא יברך את אברהם, לא יהיה אדם זה מקולל בשביל שלא בירך את אברהם. (יט) פ"י הלא גם במברכים יש מכשול, שלא יהיה מצורך כשלא יברך את אברהם. (כ) אפילו אותם משפחות שלא יברכו את אברהם, הגם שיש חילוק כמו שמפורש נד"ה ונברכו נך, שאותם המברכים יהיו ממברכים מה' ב"ה עמו ולא על ידי אמנעי שהוא אברהם, אבל זאת לא מקרי מכשול. (כא) שברכת מצורך מקיים, אבל בקללה הגם שאינו מקולל לא יקיים קללתו, בעבור שאינו מצורך. (כב) שלא אמר ומקללך למ"ד הראשון בשו"א והשני בסג"ל. (כג)

אונקלוס

קנה בראשית יב לך לך

אָאָר וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל מְשֻׁפָּחַת
הָאָדָמָה: וַיִּלֶּךְ אַבְרָם בְּאֵשׁר דְּבַר
אֱלֹוֵי יְהוָה וַיִּלֶּךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן
חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ
מִחֶרֶן: וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ

וּמִלְטָמָה אֵילֹוֹט וַיִּתְּבָרְכוּ בְדִיבְרָה
כָּל יִרְעֵית אֶרְעָא: וַאֲזַל אַבְרָם
כְּמָא דְמִלִּיר עִמָּה יי וַאֲזַל עִמָּה
לוֹט וְאַבְרָם בֶּר שִׁבְעִין וְחָמֵשׁ
שָׁנִין בְּמִפְקָה מִחֶרֶן: ה וַדְּבַר
אַבְרָם יֵת שָׂרִי אִתְחַתּוּ וַיֵּת לוֹט

רש"י

לקט בהיר

(ג) ונברכו בך. יש אגדות רבות, חכו* פשוטו, אדם אומר לבנו תהא כאברהם^ט, וכן כל ונברכו בך

שינוי נוסחאות • מדרשות הרבה אבל לפי

ומזה חזין ומדע שמלות הבאת עולה לפני הוא גדול ונשגב מאוד, ואם לפני הוא כן יודע אני שגם בעיניך יהיה חביב מאוד שרלוני ראוך, גם מביא ב' ראיות על ענין הב' (לבוש): ט פ' מיכה זו ונברכו הוא משקול נחפעל, וכאן בעינינו יוכל להפריש ב' אופנים אופן א' שבזכותך יהיו נברכו כל משפחות כמו במצרים בזכות יעקב, וכמו כל העולם ניון בשביל חנינא בני, ואז יהיה פ' הב' של בך בשבילך ועל ידך, וזה נראה לרש"י ז"ל כעין דרוש ולא פשט ע"כ

אור החיים

כזה אמר שישינו בכלל הברכה ולזה אמר לשון יחיד ב' לפרט זה דוקא יכוין לברך, ומקללך פרט אחר שאינו אלא מקלל לזה האור:

וְנִבְרְכוּ בְךָ וגו'. וזה הוא ההפך שבין מצרכיך לשאינו מצרך ולא מקלל כי מצרכי יברכהו כי בכבודו מפיו אכל שאר משפחות האדמה יתברכו מאמלעות אברהם^ט:

ד. וַיִּלֶּךְ אַבְרָם וגו'. כל הכתוב מיותר^ט שהרי אומר בסמוך בסדר הודעת ההליכה (פסוק ה') ויקח אברהם וגו' ויאלו ללכת וגו'. אכן כוונת הכתוב הוא להודיע חיבתו של אברהם שלא נתעבב אפילו שעה אחת אלא בגמר דברי ה' לך לך תיקף וילך אברהם ולא נתעבב לשום סיבה ועצב את אביו ומולדתו. ושיעור חיבת כ"ף כאשר הודעת הזמן^ט שהיה סמוך לדבר ה' אליו. והודיע הכתוב כי לוט לא נשחט אברהם הלך אחי^ט פירוש לא לאד קיום מאמר ה' אלא ראהו הולך והלך עמו. וכונתו בזה הודעה זו כי הגם שנתחכם אברהם לחפוז

אור בהיר

כמו שאמר לו אביו, שכונתם היה שיוליד בנים ולא ימותו בחייו. (בד) ולפי דרך זה אותן שברכו בלשון קללה כבר מרומזים בחיבת מצרכיך. (כד) המחזר ז"ל מפרש ונברכו בך, שיהיו נברכים על ידך. כלומר, בזכותך. וזה לא כפירוש רש"י ז"ל. (כו) לאו דוקא כל הכתוב, אלא כל המאמר עד ואברהם בן וגו'. (כז) אבל עיקר הודעת הליכתו ואופן הליכתו מבואר בפסוק הסמוך. (כח) ולא אמר וילכו אברהם ולוט, ובשביל חיבת אמו אמר כאן הליכת לוט, הגם שחזר לומר ויקח אברהם וגו' וזהו לוט.

בר אחוזי וני
וית נפשתיא
בחרו ונפקו ל
ואתו לארעו
אברהם בארץ

שצמקרה, חכ
וימך אלהים
בחרו. * שה
מגייר את הא
עליהם הכתוב
קשו) (סנהד' ז'
ושפחות שקנו
הזה, (לשון קני
קונה וכונס:

שינוי נוסחאות • שהב

ללכת לכל יתח
פי כן לא הוט
וראה, להיות
כשילך לו מל
הרואה כי אי
שקלים כשיו
הודיע הכתוב
ללד ההצטחו
ודקדק לומר
שהתחיל בתחו
והוא, יש לך
דיבור יגיד עו
הזכיר בתחילו
הוא להנחת
דבר פירוש ש
לתועלת הנמ:

בט) פירוש מוכ
שילכו שם. ל
ובדרך הב' נשאר
ק"ל אם כפירשו
ובאלו מורה ידע

אונקלוס

בראשית יב לך לך קנו

וְאֶת-לֹט בֶן-אֲחִיו וְאֶת-כָּל-רְכוּשָׁם
 אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ
 בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לְלֶכֶת אֶרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ
 אֶרְצָה כְּנָעַן וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד

בר אחוהי וית פל קננהון די קנו
 וית נפשחא דשעבירו לאורחא
 בחרן ונפקו למיזל לארעא דכנען
 ואתו לארעא דכנען ויעבר
 אברם בארעא עד אתר שקם

לקט בהיר

רש"י

בחר באופן ב' והוא שיכרכו את עצמם ואת זרעם ויהיו
 מתאחים להיות כמותך, ואז פי' כך עמך, ומציא רחיה
 מתיבתא כך הנאמר אלל אפרים ומנשה (רא"ם): י' וכי
 אפשר לאדם לעשות נפש (ב"ר) ופשוטו אינו מספיק שהלא
 עבדים נכללו ברכוש (מ"ל): י"א הוכחחו מלשון רבים
 אשר עשו - וגרות זה אין פירושו מילה וטבילה, שהוא
 בעצמו לא היה נימול עדיין, אלא לעובד ע"ז ולדבק באלקי
 עולם (מ"ל): י"ב לכן הוליא הכחוז הגירות בלשון עשייה
 כדי להודיע זאת (ב"ר):

שבמקרה, חכה מוכיח (מ"ח כ) כך יצרך ישראל לאמר
 ישומך אלהים כהפרים וכמנשה: (ה) אשר עשו
 בחרן. י' שהכניסו* תחת כנפי השכינה, אצרהם
 מגייר את האנשים, ושרה"י מגיירת הנשים, ומעלה
 עליהם הכחוז"י כאלו עשאו (לכך כתיב אשר
 עשו) (סנהד"י ג"ט - ג"ח), ופשוטו של מקרא עבדים
 ושפחות שקנו להם, כמו (י"ח ה) עשה את כל הכבוד
 הזה, (לשון קנין) וישראל עושה חיל (במד"ב י"ח), לשון
 קונה וכונס: (ו) ויעבור אברם בארץ. וכנס

שינוי נוסחאות * שהכניסו.

אור החיים

הלך"י) כאשר דיבר אליו ה' בסמוך ומה נאמר
 בדברי ה' אל הארץ אשר ארצך שלא הודיעו מקום
 אשר יבא שמה ואף על פי כן הלך מארצו"י) וסמך
 על מה שודיעהו ה' כשירצה מבלי חשב לומר איך
 אלא מהעיר קודם שדע המקום חכה נסיון גדול,
 ואחר כך הודיע הכחוז הולאת את אשר עמו"י)
 שלא ניסה ה' אותם בדבר זה אלא הודיע המקום
 ואחר כך ילאו, והוא אומרו בפסוק שאחרי זה ויקח
 אברם וגו' וילאו ללכת ארצה כנען"י), ולא הולך
 הכחוז להודיע כי ה' הודיעו המקום כי הוא מוצן
 מעלמו"י):

ו. ויעבר אברם וגו' י"ב) מודיע הכחוז כי היה
 אברם עובר בארץ ממקום למקום ואין אומר אליו
 דבר מצני הארץ והגם שבעלי הארץ שהם כנען היו
 אז בארץ אשר עבר אצרהם שמה לא פלה פיו
 ולפנף. עוד ירמוז כי אצרהם היה עובר"י) ולא

אור בהיר

בט) פירוש מוכן היה ללך. (ל) מוכן היה ללך. (לא) פי' יליאת בני צימו. (לב) הרי שצעה שילאו כבר ידעו מקום
 שילכו שם. (לג) שאם לא היה מודיעם, מהיכן ידעו ללכת ארצה כנען. והנה בדרך זה הג' אינו מיושב יחור מאמר וילך אחר לוט,
 ובדרך הב' נשאר מיותר גם "וילך אברם", שהיה די לומר וילאו ללכת ארצה כנען כאשר דבר ה', אבל בדרך הא' מתורן הכל. (לד)
 ק"ל אם כפירשו"ל שזכנס לחוכה, למה אמר לשון זה "יעבור" שנלמד לחוכה ולפרש נכנס. ועוד כל המאמר מיותר, שאם היה שזכנס

כדיף
 אברם
 עמה
 וחמש
 ודבר
 ית דומ

פשוטו,
 ברכו כך

וכמו כל
 זשט ע"כ

אן יחיד
 דע אחר

מזכירך
 מזכרו
 משפחות

י"י שהרי
 ההליכה
 גוי. אכן
 הם שלא
 ה' לך לך
 ונמצ את
 הודעת
 הכחוז
 פירוש
 אלך עמו.
 ים לחפח

זוים מתיבת
 (כו) לאו
 (כח)

תהלים צו צח תקט תרגום
 עלֹאָהּ עַל כָּל יְתִבִי אֲרַעָא לְחֲדָא אֲתַעֲלִית
 עַל כָּל דְּחִלְיָא: יִרְחִימֵיא דִי סַנּוּ בִישׁ קְטוּל
 דְּקִרְדִים נְטִיר נְפִשָׁת
 חֲסִידוֹ מִן אֲדִיהוֹן
 דְּרִשְׁעֵי יִפְצִי אַנּוּן:
 יֵא נְהוֹר דִּנְח וּמְפִמֹר
 לְצַדִּיקָא וְלִתְרִיצֵי לְבָא
 חֲדָא: יֵב חֲדוֹן צַדִּיקָא
 בְּמִמְרָא דִי וְאוּדוֹן
 לְדַכְרֵן שׁוּם קוּדְשֵׁיהּ: א תְּשַׁבַּחַת נְבוּאָה שְׁבַחַת קָדָם וְיִ שְׁבַח חֲדַת אַרוּם פְּרִישָׁן עֵבֵד
 רש"י
 (יא) אור זרוע לצדיק. זרעה ממש מוכנת לנמוח להס: (א) שירו לה. כל אלה לעמיד:

מצודת ציון
 (ט) נעלית. מלשון מעלה ושבח:

מצודת דוד
 משפטיך: (ט) נעלית. אתה מעולה ומשובח על כל אלהים, הם צבא השמים הנעבדים לאלהות: (י) אוהבי. אתם אוהבי ה' שנאו עושי הרע ולא תפחדו מהם, כי הנה ה' שומר נפשות חסידיו ויצילים מיד הרשעים ההם: (יא) לצדיק. לצורך הצדיק יש אור זרוע, רוצה לומר כמו הזרוע דבר מה הנה יותר תוציא השדה ממה שזרע, כן הרבה שכר מוכן לצדיק יותר מאילו קבל שכרו מיד: ולישרי לב שמחה. לישרי לב זרוע שמחה. וכפל הדבר במלות שונות: (יב) בדי. במשנת ה': לזכר. לזכרון שם קדשו: (א) הושיעה לו ימינו. רוצה לומר אינו צריך תשועה מזולתו כי ימינו הושיעה לו:

אבן עזרא
 (י) אוהבי. הטעם הנה השם שופט, על כן אתם אוהביו שנאו כל איש רע ולא תגורו ממנו, כי השם לבדו הוא שומר חסידיו: (יא) אור. טעם זרוע אם זרע מעט יקצור הרבה: ולישרי לב שמחה. זרועה: (יב) אם כן ישמחו הטעם כל השמחה הוא בשם: (א) מזמור שירו לה' שיר חדש. הושיעה לו ימינו,

רד"ק
 לאין קצבה: נעלית על כל אלהים. והם צבא השמים שהיו נעבדים עד עתה: (י) אוהבי. מעתה כל אוהב ה' ישנא כל איש רע, ולא יהיה שום ספק בלבן שאין ה' רואה מעשה הרשעים, כי יראה כי האל יתברך לבדו שומר נפשות חסידיו שהצילים מיד הרשעים, והוציאם מגלות כבל ומדי ופרס: (יא) אור זרוע

מדרשי חז"ל
 (יא) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. צדיקים לאורה וישרים לשמחה, צדיקים דכתיב אור זרוע לצדיק, ולישרים שמחה דכתיב ולישרי לב שמחה. (הענין טו.).

נושאי הפרק
 (אג) קריאה לשיר חדש על ישועת ה'.
 (דו) תרועת שמחה והודאה לה'.

7

גבי חמשה (בגמ' ב)
וכן

דלא מקמי כשימיה...
היה נזיקה (ה) דלמון וכן

ומשלך יתנו לך...
לך מן השמים ואין מלכות נוגעת

והמשלך יתנו לך...
לך מן השמים ואין מלכות נוגעת

בא הלוקח למדו...
מטמאין אותו הרב

רבינו הנגלה...
מכאן נהנה מחבריה

ומשלך יתנו לך...
לך מן השמים ואין מלכות נוגעת

ומשלך יתנו לך...
לך מן השמים ואין מלכות נוגעת

בא הלוקח למדו...
מטמאין אותו הרב

היתה אבי מידדתו...
במפתחים ונורתה משקלו

ומשלך יתנו לך...
לך מן השמים ואין מלכות נוגעת

ומשלך יתנו לך...
לך מן השמים ואין מלכות נוגעת

בא הלוקח למדו...
מטמאין אותו הרב

היה נזיקה (ה) דלמון...
וכן חמשה (בגמ' ב)

ומשלך יתנו לך...
לך מן השמים ואין מלכות נוגעת

ומשלך יתנו לך...
לך מן השמים ואין מלכות נוגעת

בא הלוקח למדו...
מטמאין אותו הרב

היה נזיקה (ה) דלמון...
וכן חמשה (בגמ' ב)

ומשלך יתנו לך...
לך מן השמים ואין מלכות נוגעת

ומשלך יתנו לך...
לך מן השמים ואין מלכות נוגעת

בא הלוקח למדו...
מטמאין אותו הרב

ספר

שבת אמת

עשרה אופנים על סופו נעוץ בתחלתו כ"ו אופנים על
ב' רבתי דבראשית ל"ב אופנים על תיבת בראשית ועל
כל המשה חומשי תורה שחיבר הרב הצדיק
המפורסם אדמו"ר בוצינא קדישא חסידא ופרישא
מוהר"ר משולם שרגא פייבוש היילפרין זצלה"ה

מברעזאן

בהרב המאה"ג המקובל
מוהר"ר נפתלי הירץ זצלה"ה אבד"ק ברעזאן
חתן הרב הצדיק הקדוש מוהר"ר ישעיה אשר זצלה"ה אבד"ק ראפשיץ

הספר נדפס לראשונה בלעמברג תרל"ט

ועתה יוצא לאור בהגהה מדוקדקת ומדויקת
ובצירוף אלפי מראי מקומות, ובהוספות מתורתו
של בן המחבר, ובהשוואות הענינים והערות בשולי הספר,
ומפתח מפורט על ענינים, ספרים, אישים, שמות וגימטריות

ע"י

יהושע העשיל היילפרין
נכד המחבר

אדר א' תשע"ד לפ"ק

פרשת לך לך

לך לך וגו' (בראשית יב, א). איחא במדרש (בראשית רבה לט, א), רבי יצחק פתח, שמעי צמ וכו' ושכחי עמך וצית אביך ויתאז המלך יפיך (מהלל מה, יא-יב). להבין שייכות זו הפתיחה להפסוק לך לך, נראה לי לרמוז כן, כי רש"י כתב כאן אי אחא זוכה לזנים וכו', ואיחא **במפריים הקדושים** (בעל הטורים על הפסוק) שרמו לו כשיגיע לכלל שנים כמספר לך לך אז יהיה לו זנים. והנה אברהם הוליד את יצחק, וכתיב (בראשית כא, יב) **צילח יקרא לך זרע**, ולא כל יצחק רק זרע יעקב (נדרים לא, א; רש"י בראשית כח, טו), והנה כתיב (משלי י, ו) **תפארת זנים אבותם**, נמצא לפי זה שיעקר היופי של אברהם אינו עד שיוולד יצחק, וממנו יעקב, כי עטרת זקנים בני זנים (סג). וזה שאיחא אחרי כן במדרש ויתאז המלך יפיך, ציקש הקצ"ה ליפותך בעולם. כי תפארת זנים אבותם, וגודע סוד תפארת רומז על יעקב, לכן ויתאז המלך יפיך גימ' אברהם יח"ק יעקב, רומז לנו המדרש בפתיחה זו שעל ידי הליכת אברהם מביתו ציווי של הקצ"ה, יזכה לכל היופי הזה שיהיה יחוד הקדוש אברהם יצחק יעקב:

74 ואברכך וגו' (בראשית יב, ט). יש לדקדק, אחר שאמר לו ואעשך לגוי גדול ואגדלה שמך והיה ברכה, מה שייך עוד לברכו. ויש לומר על פי מה דאיחא בגמ' (יומא לא, ב) **הצא לטהר מסייעין אותו**, ודקדקתי דהיה צריך לומר הצא לטהר או לטהר את

עצמו, אצל כששונה סתם הצא לטהר משמע לטהר אחרים. וכמו כן יש לדקדק לקמן הצא לטמא וכו', גם למה צא לטהר שונה "אוחו", ולא אמר "לו", ואח"כ צא לטמא אמר "פוחתין לו" ולא אמר "אוחו".

והנראה לפע"ד על פי דברי הזוהר הקדוש (ח"ב דף קכ"ח ע"ב), זכאה צעי למרדך בחר חייבא כמאן דרדיף בחר חיי. והנה יכול להיות שזכאה ירדוף בחר חייבא אצל החייבא לא ישמע לו, כי בצבע הרע שונה הטוב, לזה הוציאו לנו חז"ל שכל מי שינדב לבו בקרבן לקרב אל מלאכת הקודש באמת למען שמו יתעלה להחזיר את ישראל לאזינו שבשמים, יזכה שמשמים יזכו לו שיתאספו אליו חצרות אנשים לדבק עצמם בו בחשק ובאהבה בדביקת רוחא ברוחא, על ידי נשיאות חן שיתן הקצ"ה על אותו נדיק המתנדב לבו לעבודה הנ"ל ונוסע למקומות ועיירות שבישראל לכוונה זו לטהר אותם לקרצם תחת כנפי השכינה, נותן לו הקצ"ה חן בעיני כל רואיו ומתחברים אליו באהבה עזה, ועל ידי זה מתרחקים לאט מהרע של הקליפה ומתקרבים אל הקדושה מפני שלומדים ממעשי הנדיק ותנועותיו, וגם שופע בהם אור וחיות הקדוש בצחינת אור זרוע לנדיק (מהלל טו, א), שהאור הוא בצחינת זרוע לנמוח, ואח"כ זורעים מזה עוד פעם שנית, וכן לעולם. כמו כן בהנ"ל, הנדיק מעמיד תלמידים על ידי חיות ואור שזורע בהם, ואח"כ יש להתלמידים ההם זה הכח

שוב להעמיד תלמידים יר והוא בצחינת הרכבת אילן ז וזה הצא לטהר, היינו ז עיר כדי לטהר שם לצבור מסייעין אותו, לשון סייעת שחרגום אונקלוס על ואחוזי מרממוהי (בראשית כו, כו), ו הפירוש שהקצ"ה מסבב ז אליו סייעתא והצרותא קו וגפס, כדי להאיר בהם חיות זרוע לנדיק כנ"ל. ולכן והפירוש כמו עמו, היינו אצל הצא לטמא ח"ו את לפעמים נצוים אשר הם ז וח"ו צהמדבק להם יטמא ה הגמ' הקדושה שרק פוחתי אצל לא יזיק לשרידים לז חסידיו ישמור (שמואל א' ב. יצילם (שם לו, י).

והנה אצינו אברהם כל ז חמיד בכלות הנפש לפרנס ולעשות אותו יתברך אלקי נט, ח; וברש"י בראשית כד, ו), ולכן וקרצם תחת כנפי השכינה. המתקרבים אל הנדיק בלי או סיבה אחרת, רק מחמה על ידי צחינת חן, אשר כל מי שהוא ירא שמים, כמאמר ז החילוק הוא כן, כי אותן ה סיבה או על ידי מופת ממילא הוי אהבה התלויה

א. עיין בפרקי דרבי אליעזר פרק בישראל". ב. עיין בחרגום

שוב להעמיד תלמידים יראים, וכן לעולם, והוא צנחנית הרכבת אילן באילן.

וזה הצא לטהר, היינו שבא הצדיק לאיזה עיר כדי לטהר שם לצבות בני ישראל, אז מסייעין אותו, לשון סייעתא וחברותא, כמו שחרגום אונקלוס על ואחוזות מרעהו - וסייעת מרממוהי (בראשית כו, טו), כמו כן כאן נמי הפירוש שהקצ"ה מסבב שיחאספו ויחברו אליו סייעתא וחברותא קדישא מאהבת לב ונפש, כדי להאיר צהם חיות ואור צנחנית אור זרוע לצדיק כנ"ל. ולכן אמר "אחור", והפירוש כמו עמו, היינו שמחברים עמו. אבל הצא לטמא ח"ו את אחרים, כי יש לפעמים נצועים אשר הם נודי נפשות נקיים וח"ו צהדבק להם יטמא הנפש, הצטיחה לנו הגמ' הקדושה שרק פותחין "לו" - לעצמו, אבל לא יזק לשרידים לדבר ד', כי רגלי חסידיו ישמור (שמואל א' ג, ט), ומיד רשעים יליט (שם לו, י).

והנה אבינו אברהם כל מגמתו והפלו היה תמיד צלוח הנפש לפרסם אלקותו בעולם ולעשות אותו יתצרך אלקי הארץ (בראשית רב נט, ח; וברש"י בראשית כד, ו), ולכן היה מגייר גרים וקרובים תחת כנפי השכינה. והנה החילוק בין המתקרבים אל הצדיק בלי שום סיבת מופת או סיבה אחרת, רק מחמת אהבה הפשוטה על ידי צנחנית חן, אשר כל מי שיש בו חן צידוע שהוא ירא שמים, כמאמר חז"ל (סוכה מט, ב), החילוק הוא כן, כי אותן המתקרבים על ידי סיבה או על ידי מופת שראין מהצדיק, ממילא הו' אהבה התלויה בדבר ובטל דבר

בטל אהבה (אבות פ"ה מט"ו), כי לפעמים אינם רואים המופת מהצדיק כמו שרצונם לראות, או צהסתלק הסיבה שעל ידה נתקרבו, כגון שהיה להם פחד מהצדיק שראו שהם צידו להרע להם ועל ידי כך נתקרבו אליו, אם כן צהסיר הסיבה הנ"ל הם מתרחקים מהצדיק, ואם כן אין זה דבר המתקיים, וממילא אין זה צנחנית הרכבה שיוכלו להרכיב עוד את אחרים צנחנית אור זרוע לצדיק וכנ"ל, כי אף אלס אין מתקיים האור, ומכל שכן לאחרים. אבל אנשים המתקרבים להצדיק בלי שום סיבת יראה ממנו או סיבת ראיית מופת, רק על ידי אהבה פשוטה מלב ונפש צנחנית חן, אם כן אין אהבה זו תלויה בדבר.

לכן אפשר לומר מה שלא מצינו בשום מקום מה היה הסוף של הנפשות אשר עשו וגיירו צהרן, ושמעתי שלא היה קיום לדת יהודיות שלהם, ולכאורה הוא חידוש למה. ואפשר הוא מטעם ששמעתי בשם המגיד הגדול והקדוש מ"מ מזלאמשיב בקש"ת מו"ה יחיאל מיכל זל"ה, שפירש הנפש אשר עשו צהרן (בראשית יב, ה), היינו צהרון אף, שחרה אפו צהם כמה פעמים דצברים קשים ורגז עליהם ויראו ממנו וצוה גיירם, אם כן הרי לא עשו מאהבה בלבד, רק על ידי היראה מאברהם שהיה צידו לעשות עמהם רע, והו' כמו שכתבתי לעיל לאנשים המתקרבים להצדיק על ידי יראתם ממנו, לכן לא היה לזה קיום כי בטל דבר בטל אהבה.

ול' נראה לפרש הנפש אשר עשו צהרון, היינו על ידי שהיה להם כמה פעמים איזה צרה

א. עיין בפרקי דרבי אליעזר פרק כ"ח: "כל העבדים שנימולו עם אברהם אבינו, לא נתקיימו לא הם ולא זרעם בישראל". ב. עיין בחרגום אונקלוס על הפסוק: "יח נפשתא די שעבידו לאורייתא בחרין".

ומרון אף, והלכו לאצרהם שיתפלל עבורם ועל ידי זה נתקרבו ונתגיירו, ואם כן גם כן לא היה מאהבה הפשוטה, על כן לא היה צהם כח הזריעה והקיום שיוכלו להזריע הם צאחריים אמת נקודת היהודיות להעמיד תלמידים.

וזהנה כל מגמתו של הצרהם אצינו ע"ה היה רק לפרסם שמו יתצרך בכל העולם לעשותו אלקי הארץ, לכן אמר לו הקב"ה לך לך מארצך - להנאתך ולטובתך (רש"י על הפסוק), כי זה כל הנאתו וכל טובתו, והצטיח לו שיעשה לו בכל מקום צואו סיעתתא ואחוזת מריעים עלי שום מופת ושום יראה, רק מאהבה אמיתית ותן הפשוט, ועל ידי זה יזריע צהם כח הקיום והזריעה צבחינת אור זרוע ללדיק, שיוכלו גם המה אח"כ להזריע ולהעמיד תלמידים ותלמידי תלמידים ושיהיה קיום לדת ולנקודת היהודיות, לכן אמר לו שיתרחק עוד יותר ויותר כדי שיתפשטו ענפיו למרחוק. וזה שאמר לו "ואצרכך", לשון הרכבת אילן צאילן, שאתן לך חן צעיני כל רואיך שידבקו בך נפשם ותזריע צהם אור קדושתך, עד שגם הם יוכלו אח"כ להעמיד תלמידים אחרים. וזה ואצרכה מצרכיך, שגם להם יהיה כח ההרכבה שיוכלו להרכיב האור צתלמידיים, עד שלעתיד יתקיים ונצרכו בך כל משפחות האדמה, כי אז אהפוך אל העמים שפה צרורה (צפניה ג, ט). והבין.

ומקללך אאור (צדאשים יב, ג). לכאורה קשה, הא מפי עליון לא תצא

הרעות (איכה ג, לח). עוד קשה, הוה ליה למימר ומקללך חקלל. ונראה דחדא מחורגת ציך צצרתה, צהקדם מה דדודע צסוד השצירה (עין

חיים שער הכללים פ"ב; שם ש' המלכים פ"ה; מנחם שערים ש"ב ח"ג פ"ח), על שלא היה כליהם ראוי לקבל את האור הגדול על כן נצברו, כי לא יכלו לצבול. וצוה פירשתי הפסוק (משלי כב, ט) טוב עין הוא יצורך, היינו מי שזוכה לקבל השפע מצחינת טוב עין, לא על דרך ומשלם לשונאיו אל פניו (דברים ג, ט), אלא מצחינת טוב עין, הוא יצורך - לשון צריכה, היינו עושין אותו מהשמים מקודם שיהיה לו כלי מוכן לקבל השפע ויהיה צריכה, ועל ידי זה יוכל לצבול ולא ישבר ולא יזיק לו ח"ו.

וזה פירוש ואצרכה מצרכיך, היינו שאעשה אותם צריכה שיוכלו לקבל, ולא אשפיע להם יותר מכוחם כדי שיוכלו לצבול ולא ישברו ח"ו, אלא יהיה על ידי צמנאם צבחינת החותך חיים לכל חי, דדודע (שער הכוונות דרוש א' מדרושי תפילה השחר) שם היוצא מסופי חיצות פות"ח א"ת יד"ך (מהלים קמה, טו) הוא שם חת"ך, שם הפרנסה, והשם הקדוש מורה על צחינת חתוך וצמנאם כדי שיוכלו לצבול ולא ישברו וכו"ל. וזה ואצרכה מצרכיך כנ"ל שיהיה צבחינת צריכה - כלי ראוי לקבל,

ג. מתוך פיוט "וכל מאמינים" הנאמר בתפילות ימים הנוראים. ועיין בס' אליה רבה או"ח סימן תר"א סק"א, ובס' מאור ושמש פרשת מקץ (מג, יא) עה"פ קחו מזמרת הארץ. ד. ראה באמרי יהודה (פרשת וארא ד"ה ואולם) ח"ל: איתא בכתב יד אאמור"ד ז"ל על מה שאומרים (ברכת המזון) הזן את העולם כולו בטובו בחן ובחסד וברחמים, ח"ן חס"ד רחמי"ם גימטריא תכ"ח, עיין שם. ולהבין דבריו הקדושים אפשר לומר, שהקב"ה מפרנס לכל אחד ואחד בטובו כי הוא טוב לכל, רק לאחד נותן על ידי חן ולאחד על ידי חסד ולאחד על ידי רחמים, לא לכל אחד ואחד בשווה. וזה הזן את העולם כולו בטובו, שמפרנס את כל אחד ואחד, רק לא לכולם שוה כנוצר לעיל. וזה בח"ן ובחס"ד וברחמי"ם, גימטריא תכ"ח הוא שם הפרנסה, והוא גימטריא כנ"י חיי"י מזונ"י רויח"א, היינו שנותן הפרנסה לכל אחד ואחד בדרך אחר.

ואחרי כן מקל הפרנסה, ויהיה צסוד חת"ך כנ כפשוטו, לאותן לשון אור, היינו יוכלו לקבל וישו אצל למצרכיך -

ומקללך א ליו

שאמר ואצרכה כך, דאם כחיב שמקללים אותך ואאור מקללך, אמה גם אני אכ י, גס ענוז ומקללך אאור כ

וילך אברם ד. לכא

וכו' לך לך וכו' גם כן וילך אצרי יא, ח; רש"י צמדב קשה, והנה הו עובות שילמיח ויאמר. אצל אי כאשר אמר, היו היה מכון צהלי שמו צאהבה אצרהם, לכן כו קשות, לומר שו יצואו אליו הטוב כן הוא עושה כ ה. ראה להלן ריש

טו א אחר | תִּדְבְּרִים הָאֱלֹהִים הָיָה
 דְּבַר יְהוָה אֶל-אַבְרָם בַּמְּחֹזָה לְאֹמֶר
 אֶל-תִּירָא אַבְרָם אֲנֹכִי מִגֵּן לְךָ שְׂבָרָךְ
 הַרְבֵּה מְאֹד: ^א וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי
 יְהוָה מִהֲתַתִּינִי וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עִרְיָי
 וּבִן-מִשְׁקַב בֵּיתִי הוּא דִּמְשַׁק אֱלִיעֶזֶר:

תִּקְהוֹן: א בְּתַר פְּתַנְמָא הָאֲלִין
 הָיָה פְתַנְמָא דִּי עִם אַבְרָם
 בְּנִבְוָאָה לְמִימַר לָא תִדְחַל
 אַבְרָם מִימְרֵי תִקּוּף לָךְ אַנְרָךְ
 סְנִי לְחֵרָא: ב וַאֲמַר אַבְרָם יְיָ
 אֱלֹהִים מַה תַּתֵּן לִי וְאִנָּא אֲזִיל
 בְּלָא וְלָךְ וּבִר פְּרַנְסָא הָרִין
 דְּבִבְתִי הוּא דִּמְשַׁקָּא אֱלִיעֶזֶר:

ג וַאֲמַר אַבְרָם
 וְלָךְ וְהָא בְרִי
 פְתַנְמָא דִּי
 יִרְתִּינֵךְ דִּין אֲלֵי
 הוּא יִרְתִּינֵךְ: ה

לקט בהיר

רש"י

(א) שמיצת אחר בלא יו"ד הוא לשון יחיד כלומר אחר דבר אחד היה זאת, אבל אחרי פירושו אחרי דברים רבים (במ"ח). ולאו דוקא סמוך צומן, אלא נסמך זה לזה, כלומר זה ילא מזה, שאל"כ מה בא להשמעונו (בא"י), ועיין לקמן כ"ב כ': (ב) מאמר זה ומאמר הסמוך המשך אחד הוא, והכוונה הוא עו"ה על ג' דברים השיב הקב"ה לאברהם, והם: צד"ק, ב' מהם בשם ר' לוי, והג' בשם רבנן, ואלו הם, שלא יירא מהגוים שסביביו שיעשו בו נקמה, ושלא יירא מן העונש שמה הרג נדיקים, ושלא ידלוג שמחמת נסים שיעשו לו כבר קבל שכר עבודתו. והנה הבטחה הא' לא בא בדברי רש"י כלל שאין בו צורך ופשוט הוא מלשון הכתוב שאמר אל תירא אנכי מגן לך פירושו פשוט שהקב"ה יגן בעדו כנגד מי שהוא, אבל הבטחה הב' צריך רש"י לפרש שגם זה נכלל ביראת אברהם ובמגינת הקב"ה, וזה מה שאמר בדיבור הסמוך מן העונש וכו', והבטחה ג' צריך רש"י להקדים שהיה לאברהם דלגה עליו לפי שזה נקרא דלגה ולא יראה, ודלגה לא נזכר בפסוק רק נשמע מאמר שהקב"ה אמר שכך הרבה מאוד, וזהו יבאו דברי רש"י על מכוונם כפתור ופרח (נח"י): (ג) פי' גם זאת היא עבודתו של מנחם בן סרוק לחבר לו ער ועונה, כלומר הוא אומר שגם ער ועונה מלשון יורש הם (וכך הוא התרגם גם וכן הראב"ע) ואין רצונו לומר כאן שאברהם הלך בצנים, אלא כמו תשרש שאין פירושו שחסיף ותחזק ותתן שרשים, אלא תעקר שרשים, כל זה הוא דעת מנחם, אבל אינו מודה לו לא גם ולא כאן, כי גם פירושו ער הפך היסן שהנביא קלל שיכרתו לו תלמידים שהם ערים ומוכנים לשמוע ואנשים שהם עונים דבר חכמה, וכאן פירושו מלשון חורבן, והוא מן תיבות הכפולות כמו ערער תתערער וכמו אדמדם או פתלתול (בא"ר): (ד) פי' זה ענינו לכאן לומר חוץ ממה שאני עירי גם שכר עוה"ז אין בו חכמה לעזבו לאחרים: (ה) שתרגם דמשקאה, והה"א הנוסף בלשון ארמי הוא כמו יו"ד בעברי כמו עמוני שפירושו שהוא מצני עמון (רא"ם), וענינו לומר שאפילו ממשפחתי וממולדתי אינו, אלא הוא משבט אחר וממדינה אחרת, ולפי הדרוש וגם לפי הרמז ענינו לומר שכל כחי ועבודתי במינוך והרצלת תורה נחתי בו ולא בצני, וכוונת הכתוב לכולם לכן מציאם (מ"ל): (ו) שנאמר עד חובה אשר משמאל לדמשק, והוא היה העיקר בההרדפה, כמו שדרשו מתיבת חניכיו (רא"ם):

(ב"ר): (ח) אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר סמוך, אחרי מופלג (ב"ר), אחר הדברים האלה אחר שטעשה לו גם זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר* שמה קצלתו שכר על כל דקויותי, לכך אמר לו המקום אל תירא אברהם (ב"ר): אנכי מגן לך. מן העונש שלא תענש על כל חותן נפשות שהרגת (ב"ר), ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכך הרבה מאוד: (צ) הולך עירי. מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש, וחבר לו. (מלאכי ב' י"ג) ער ועונה, עירי בלא יורש, כאשר תאמר (איוב ל"א י"ג) ובכל תבואתי תשרש, תעקר שרשיה, כך לשון עירי חסר צנים, ובלע"ז דישפנטי"ן, ולי נראה ער ועונה מגזירת (שיר ה' ז') ולצו ער, ועירי לשון חורבן, וכן (תהי קל"ז ז') ערו ערו, וכן (מכילתא ג' י"ג) ערות יסוד, וכן (ירמ"י י"א י"ח) ערער תתערער, וכן (נפתי ב' י"ד) כי ארצה ערה: ובן משק ביתי. כהרמוזו, שכל ביתי יחזן על פיו, כמו (מ"א מ"ג) ועל פיה ישר, אפוערופא שלי, ואילו היה לי בן היה צני ממונה"י על שלי: דמשק. לפי שהתרגום"י מדמשק היה, ולפי מדרש אגדה (ב"ר) שרדף המלכים עד דמשק"י, ובגמרא שלנו (יומא כ"ה) דרשו נוטריקון דולב ומשקה מתורת רבו לאחרים: שנינו ושחאות * דואג שמה נתקבל שכר על כל צדקותיו.

(ג) הן לי לא ג
 תתן לי: (ה) וי
 הוליאו מאכלו ל
 (שבת קמ"ה) אמר
 צמולות שאיך ט
 אבל אברהם יש
 (ב"ר), אני קורא
 הוליאו מהללו
 שנינו ושחאות * יהיה לו.
 גדעת, הולא מדעת
 פירושו לא ממזל ו'
 הצ"ד הענין רחוק
 ובפנימיות אין חילוק
 לורך יש בדבר, אלו
 השמות שמו (בא"י)
 אבל לא העמיד בן

טו ג. ויאמר
 כבר הביטו ווא
 כעפר הארץ ומ
 אומרם הן ליצ"י
 צריך לדעת הכו
 אחר שאין לו זכ
 אחר צ"י). אכן כ
 שלכיות שבזרות
 הארץ, ודבר ידוע
 אדם הצוויים וה

ג ואמר אברם הא לי לא יתקב
ולך וקא בר ביתי ירית יתי: ד וקא
פתגמא דין עמיה למימר לא
ירתינה דין אלהין בר די תוליד
הוא ירתינה: ה ואפיק יתיה לקרא

ג ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע
והנה בן ביתי יורש אתי: ד והנה
דבר יהוה אליו לאמר לא יירשך זה
כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך:
ה ויוצא אתו החוצה ויאמר הבטנא

לקט בהיר

רש"י

ז חיצת הן משמעותה שזה רק הקדמה על עיקר המאמר
וחסר הגזירה והסיוס, לכן הוסיף רש"י הכוונה (בא"י),
וכא אברהם לומר שאם לא יהיה לו זרע אז גם הבטחה שב'
שכך הרצה מאוד גם כן אינו הבטחה (רא"ם), ועל כל זה
השיבו הקב"ה אשר לא ממעיך הוא יירשך בין בגשמיות
ובין ברוחניות, הוא יהיה אפטרופוס על שלך והוא יקבל
ממך כל מורתך (מהר"א): ח ופשוטו זה לחוק מאוד,
כי אם היה אז בפנים פשיטא שיאל לראות הכוכבים, ומה
יאל לנו אם היה בחוץ או בפנים (ג"א): ט פ"י לא

(ג) הן לי לא נתת זרע. ומה תועלת בכל אשר
תתן לי: (ה) ויוצא אותו החוצה. לפי פשוטו
הוליו מאלו לחוץ"ל לראות הכוכבים, ולפי מדרשו
(שבת ק"י) אמר לו לא מאלטגנינות שלך"ל, שראית
במולות שאיך עתיד להעמיד"ן בן, אברהם אין לו בן,
אבל אברהם יש לו* בן, שרי לא חלד אבל שרה חלד
(כ"ה), אני קורא לכם שם אחר וישתנה המול, ד"ה
הוליו מחללו של עולם והגזירה למעלה מן
שינוי נוסחאות יתיה לו.

בדעת, הוצא מדעתך האלטגנינות, ואין פירושו לא לגמרי שהרי בהשחתות השם נשתנה המול וא"כ נשאר באיטגנינות, אלא
פירושו לא ממול זה ולך אל מול אחר, ובפרט חיצת החוזה אינה מיושב שפיר, אבל הענין קרוב לפשוטו, משא"כ על פי
הב"ר הענין רחוק מפשוטו שהגזירה אוחז למעלה מן הכוכבים, אלא שהלשון ויוצא אוחז החוזה מיושב שפיר (מ"ל),
ובפנימיות אין חילוק בין הגמרא ובין הב"ר, שגם חו"ל צ"ר אין כוונתם לומר שהוליו הקב"ה גשמיותו של אברהם, כי מה
צורך יש בדבר, אלא הוסיפו שלא רק שהוליו ממול זה למול אחר, אלא הוליו בכלל מהיות תחת טבע המול, ואפילו בלא
השמתו שמו (בא"י): י ראונו בזה ליישב הקושיא הלא היה לו ישמעאל בעוד שמו אברהם, כי בלידת ישמעאל ילד לו בן,
אבל לא העמיד בן שהעמדה נקראת בן שהוא כמוהו ההולך בדרכיו וראוי לקרותו על שמו ומוכן הוא לירש אוחז בגשמיות

אור החיים

דרך אומרו (קבלת ג') רוח הבכמה היורדת היא
למעט לארץ, והם הנקראים עמי הארץ, ובני אדם
כאלו לא יתמלא רצון הדיקים בהם, לזה אמר
אברהם הן לי וגו', פירוש דבר השוה לי לא נתת
זרע. ולזה השיבו ה' ואמר לו ספור הכוכבים כה
יהיה זרעך והם הדיקים המשולים לכוכבים דכתיב
(דניאל י"ג) ומלדיקי הרבים ככוכבים וזוה נחה
דעתו. ואל יקשה לך לפירוש זה ממאמר ח"ל שדרשו
בפסוק והיה זרעך כעפר הארץ שאמר ה' ליעקב,
ח"ל (צ"ר ס"ט) כעפר וגו' מה עפר אינו מחזרך
אלא במים כך צניק וכי מה עפר מכלה כלי מתכות

טו) ג. ויאמר אברהם הן לי וגו'. קשה ה' אף
יוכל לומר לא נתת וגו' והלא
כבר הצעיחו ואמר לו (לעיל י"ג ע"ז) ושמתי זרעך
כעפר הארץ ומה לו לפקפק ח"ו בדברי ה'. צ'
אומרו הן לי"י) היה לו לומר הן לא נתת לי. ג'
צריך לדעת הכוונה באומרו והנה בן ביתי יורש
אחר שאין לו זרע מה לי אם יורש אותו בן ביתו או
אחרת"ל. אכן כוונת הכתוב היא על זה הדרך,
שלהיות שצבורת הזרע שאמר לו ה' אמר כעפר
הארץ, ודבר ידוע כי הנמשלים לעפר הארץ הם בני
אדם הבזויים והפחותים שאין בהם נפש קדושה, על

אור בהיר

מרשעים. קיד) שמדינת חיצת לי, כאשר הקדימו ומשמע שאל למעט. קפז) ואדרבה.

ואין
אברם
זרע
אברך
ים
אזיל
הרין
יעור:

נאמר
דברים
זלכים,
על כל
ח (ב"ה):
ל חותן
! קבול
מנחם
ע"ר
ל"ה י"ב
ערירי
ועונה
י"ב, וכן
זוד, וכן
זי ארזה
ניחן על
י, ואילו
זק. לפי
י"ב (צ"ה)
ימא כ"ח
לאחרים:

אן, כי שם
זמה, וכאן
זה ענינו
יא הנוסף
וממולדתי
צלת תורה
יה העיקר

הַשְׁמִימָה וְסַפֵּר הַכּוֹכָבִים אִם-תּוֹכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זְרַעְךָ: וְהָאָמֶן בִּיהוָה וַיִּחְשַׁבְתָּ לּוֹ צְדָקָה: שְׁשִׁי

וַאֲמַר אֶסְתָּכִי בְעֵן שְׁמַיָא וּמְנִי כּוֹכְבֵיָא אִם תּוֹכַל לְמַנֵּי יִתְהוֹן וַאֲמַר לִיה בְּדִין יִהוֹן בְּנֶה: וְהַיָּמִין בְּמִימְרָא דִּי וְחֻשְׁבַּת לִיה לְזָבוּ:

רש"י

לקט בהיר

זכרונות (מ"ל): (יא) פי' חילוק יש בין ראייה להבטה, ראייה נקראת הבט' לו' לאדם כשפוח עיניו בין כיון לראות דבר זה בין לא כיון, אבל הבטה נקראת כשזכונה הסיר עיניו מכל הסביבה ונתן עיניו דוקא בדבר זה, וזה פי' דברי חז"ל אין הבט' אלא מלמעלה למטה, פירושו שהסיר עיניו מלהסתכל למעלה מן הדבר הזה ומאמס' עיניו דוקא למטה על אותו דבר כגון והביט אל נחש הנחשת פי' הגם שיכול היה לראות למעלה מן הנחש באויר עד לרקיע וגם ללדדין הסיע עיניו מכל הסביבה והביט למטה אל הנחש כזכונה, אבל כאן אין שייך לומר שהסיר עיניו מלמעלה שאין השגה בעין לראות למעלה מן הכוכבים, אלא דוקא אם היה למעלה מן הכוכבים והביט למטה (ג"א), ובש"ס כתוב לאמר שנחש הנחשת הביט ולא האנשים הביטו בו, וכבר תמה עליו בספר דעת יששכר: (יב) ק"ל מה זה חידוש להשמיע שאלע"ה האמין בה', אדם שהיה מוכן לשחוט בנו יחידו, ומה גם להיות נחשב לו ללדקה, ומירץ שההאמנה היא שלא שאל אוח כמו ששאל צירושם הארץ, פי' גם שם לא שאל על נתינת הארץ, כי מי לנו גדול באמונת אמת כאבינו הראשון, אלא חשב שהנתינה תהיה מכל מקום בין יזכו בין לא יזכו כמו שכן היה, אבל ירושה (דכתיב בפסוק הסמוך למת וגו' "לרשעה") שפירושו קיום לעולם ועד על זה היה מפקפק שדבר זה הוא נגד הטבע שיושגי הארץ

אור החיים

וכו', ע"כ, הרי דהמשלת העפר לשבח. הנה לא דרשו ז"ל בדרך זה לשבח שבעפר, אלא אחר שמיניו שהמשילם ה' לכוכבים הא' למדת שלא המשילם לעפר אחרי כן אלא לשבח שבעפר, לא לבחינה הפחיתות, ולזה תמלא שלא דרשו כן בפסוק ראשון הנאמר לאזכרה אלא בפסוק הנאמר ליעקב אחר שהוציאו אזכרה ככוכבים, ולזה דאג אזכרה על המשל ראשון כעפר הארץ (ע"ה). וזוה נתיישבו ב' הדקדוקים למה לא הוציאו אזכרה בהצטחה ראשונה גם דקדוק אומרו הן לי. ואומרו והנה בן ציתו יורש אותי, תחפרש בשני דרכים, הא' שאם לא יתן לו אלא כעפר יותר יבחר לבן ציתו לירש אותו, להיותו תלמידו החביב לו, ממה שירשנו בן שאינו

אור בהיר

קפז) שחם עפר הארץ נאמרה לפחיתות. קיז) אין הפי' ששפיהיה לו בן שאינו הגון או יתן נחלתו לעבדו, אלא הפי' כי כלום אני מתפלל לזרע כדי שיהיה לי יורש, ואם הזרע יהיה כעפר, יותר אבחר שלא יהיה, וזוה סלקה הקושי' מגמ' ב"ב קל"ג ואו"מ סי' רפ"ב מי שמעביר ירושה מבן שאינו הגון אין רוח הכמים נוחה הימנו עיי"ש. ברם מה שגמר אומר שעשו כיוצא בזה אנשי מעשה, צריך ליישב שעשו זאת לעונת הנן להכריחו שיטוב מדרכו הרע וכדומה, ולא חיוב יש בדבר מכת ערבות והוכח תוכית, משא"כ חז"ל מיירו שרצה לקנות, על זה אומרים לו לאני צהדי כשני דרממנא למה לך והמורה זכור. קיד) חידוש משמיענו שהאמין בה', ומה גם שנחשב

ו ואמר ל' מאורא דב' ארעא תדא' אלהים במו' ו ואמר ל' תתתא ועזי

לכותי' ולד' חדע לא שאל' זכות וחקייו' הקרבנות' עגלוס' י"ו

עולמית חלוי' ב' מזלו, האמין ב' כוכבים שהם קיומם לנחל, ו' לפרש ויחשבה לדרך הא', אלל' זה, והתשובה ב' אירשנה, ולדרך' הביא שניהם, ו' לשון ממנה וצ' שהעשיר נתן ל' לומר שזה יהיה

הצרכה, ואכ' להפקידה צי' פירוש החשי' לדקה, וכיוון' ה', עוד ירל' לדיקים ודבר' (ברכות ל"ג:) אמר הכתוב אחר מדותיו' לו לדקה.

לְחַיֵּי עוֹלָם וְאֵלֶּה לְחַרְפוֹת לְדַרְאוֹן עוֹלָם: יְהִי וְהַמְשַׁכְּלִים יִזְהָרוּ
 בְּזֹהַר הַרְקִיעַ וּמִצְדִּיקֵי הַרְבִּים כְּפֹכְכָיִם לְעוֹלָם וְעַד: פ ד ו וְאַתָּה
 דְּנִיָּאל סֵתָם הַדְּבָרִים וַחֲתָם הַסֵּפֶר עַד־עֵת קֵץ יִשְׁמְטוּ רַבִּים
 וְתִרְבֶּה הַדַּעַת: הַיְרְאִיתִי אֲנִי דְנִיָּאל וְהִנֵּה שְׁנַיִם אַחֲרָיִם עֹמְדִים
 אַחַד הִנֵּה לְשֹׁפֵת הַיָּאֵר וְאַחַד הִנֵּה לְשֹׁפֵת הַיָּאֵר: וַיֹּאמֶר
 לְאִישׁ לְבוֹשׁ הַבְּדִים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְמִימֵי הַיָּאֵר עַד־מָתִי קֵץ
 הַפְּלָאוֹת: וַיֹּאשְׁמַע אֶת־הָאִישׁ | לְבוֹשׁ הַבְּדִים אֲשֶׁר מִמַּעַל

לְמִימֵי הַיָּאֵר
 הָעוֹלָם כִּי לֹא
 תִּכְלֶנָּה כָּל־א
 אַחֲרֵית אֵלֶּה:
 עַד־עֵת קֵץ:
 וְלֹא יִבְיָנוּ כָּל־

(1) וככלות נפץ יד
 ישלאל, כי אולת יד ואפ
 (2) ולא אבין. לא ידע
 מה אחרית אלה. ס
 עת הקץ. עד אשר ס

מצודת דוד

ומהם יקיצו לסבול חרפה ובזיון מתמיד עד
 עולם והם הרשעים שבהם: (ג) והמשכילים. החכמים
 שבהם יזהירו וגו': ומצדיקי הרבים. המלמדים דרך ה'
 לרבים, הם יזהירו ככוכבים: לעולם ועד. חזרו גם על
 המשכילים: (ד) סתום הדברים. אף המעט שידעת

מצודת ציון

לדראוון. ענין בזיון. וכן והיו דראון לכל בשר (ישעיה ס
 ז): (ג) יזהירו. ענין הארה וזריחה: (ד) ישוטטו. ענין התנועה
 אנה ואנה. כמו שוטטו בחוצות ירושלים (ירמיה ס ב),
 והושאל על תנועת המחשבה: (ה) היאור. בתורה תרגם
 אונקלוס נהרא: (ו) הפלאות. המכוסה. כמו כי יפלא ממך

מצודת דוד

מדברי הנבואה היא כתבם בדברים סתומים וברמזים: וחתום הספר. כתבם בספר בדברים חתומים, וכפל
 הדבר במלות שונות לזרוז ולהזהירו ביותר: עד עת קץ ישוטטו וגו'. עד כא עת קץ הגאולה הנה רבים
 ישוטטו בתנועת המחשבה, להשכיל אמיתת הקץ ויתרבה הדעת לחקור ביותר, וכאומר הנה יחקורו עד עת הקץ
 ולא ידעו מאומה, אבל בבוא העת אז יופקחו עיני כל להבין רמזי זמן הגאולה: (ה) שנים אחרים. שני
 מלאכים אחרים מלבד המלאך הדובר בו: אחד הנה. מהעבר מזה: היאור. הוא נהר חדקל: (ו) ויאמר. אחד מהם
 אמר: לאיש לבוש הבדים. הוא המלאך הדובר בו, כי כן ראוהו לבוש כמו שנאמר למעלה: אשר ממעל. אשר
 עמד ממעל וגו': עד מתי. רוצה לומר עד מתי יתאחר קץ המכוסה: (ז) ואשמע. שמעתי את האיש וגו' שהיה

אבן עזרא

והתום הספר שלא יראנו רק מי שראוי לראותו: עד
 עת קץ. פירשתי: ישוטטו. כמו ישוטטו לבקש דבר
 ה' (עמוס ח יב): (ה) וראיתי. שנים מלאכים, וטעם
 אחרים שלא היה אחד מהם שדבר עמו כל הכתוב
 למעלה: (ו) ויאמר. האחד מהם: לאיש. כמו איש לא
 נעדר (ישעיה מ כ), ושאל אותו עד מתי קץ
 הפלאות, וכל זה שישמע דניאל: (ז) ואשמע. הטעם
 שישבעו בדבר עומד, כמו אחת נשבעתי בקדשי

רבינו סעדיה גאון

(ד) ואתה דניאל סתום הדברים. וכותבם בחידות
 סתומות: וחתום. דברים חתומים עד עת קץ שישוטטו
 רבים תלמידי חכמים: ותרבה הדעת. לבאר החתום
 ולא ישיגו: (ו) לבוש הבדים. בגדים לבנים כבגדי
 כהונה בגדי הכהן: קץ הפלאות. קץ הגאולה:

מדרשי חז"ל

גבאי צדקה. במתניתא תנא: והמשכילים יזהרו כזוהר הרקיע,
 זה דיין שדן דין אמת לאמתו וגבאי צדקה. ומצדיקי

מצודת דוד

ומהם יקיצו לסבול חרפה ובזיון מתמיד עד
 עולם והם הרשעים שבהם: (ג) והמשכילים. החכמים
 שבהם יזהירו וגו': ומצדיקי הרבים. המלמדים דרך ה'
 לרבים, הם יזהירו ככוכבים: לעולם ועד. חזרו גם על
 המשכילים: (ד) סתום הדברים. אף המעט שידעת

מצודת ציון

לדראוון. ענין בזיון. וכן והיו דראון לכל בשר (ישעיה ס
 ז): (ג) יזהירו. ענין הארה וזריחה: (ד) ישוטטו. ענין התנועה
 אנה ואנה. כמו שוטטו בחוצות ירושלים (ירמיה ס ב),
 והושאל על תנועת המחשבה: (ה) היאור. בתורה תרגם
 אונקלוס נהרא: (ו) הפלאות. המכוסה. כמו כי יפלא ממך

מצודת דוד

מדברי הנבואה היא כתבם בדברים סתומים וברמזים: וחתום הספר. כתבם בספר בדברים חתומים, וכפל
 הדבר במלות שונות לזרוז ולהזהירו ביותר: עד עת קץ ישוטטו וגו'. עד כא עת קץ הגאולה הנה רבים
 ישוטטו בתנועת המחשבה, להשכיל אמיתת הקץ ויתרבה הדעת לחקור ביותר, וכאומר הנה יחקורו עד עת הקץ
 ולא ידעו מאומה, אבל בבוא העת אז יופקחו עיני כל להבין רמזי זמן הגאולה: (ה) שנים אחרים. שני
 מלאכים אחרים מלבד המלאך הדובר בו: אחד הנה. מהעבר מזה: היאור. הוא נהר חדקל: (ו) ויאמר. אחד מהם
 אמר: לאיש לבוש הבדים. הוא המלאך הדובר בו, כי כן ראוהו לבוש כמו שנאמר למעלה: אשר ממעל. אשר
 עמד ממעל וגו': עד מתי. רוצה לומר עד מתי יתאחר קץ המכוסה: (ז) ואשמע. שמעתי את האיש וגו' שהיה

אבן עזרא

והתום הספר שלא יראנו רק מי שראוי לראותו: עד
 עת קץ. פירשתי: ישוטטו. כמו ישוטטו לבקש דבר
 ה' (עמוס ח יב): (ה) וראיתי. שנים מלאכים, וטעם
 אחרים שלא היה אחד מהם שדבר עמו כל הכתוב
 למעלה: (ו) ויאמר. האחד מהם: לאיש. כמו איש לא
 נעדר (ישעיה מ כ), ושאל אותו עד מתי קץ
 הפלאות, וכל זה שישמע דניאל: (ז) ואשמע. הטעם
 שישבעו בדבר עומד, כמו אחת נשבעתי בקדשי

רבינו סעדיה גאון

(ד) ואתה דניאל סתום הדברים. וכותבם בחידות
 סתומות: וחתום. דברים חתומים עד עת קץ שישוטטו
 רבים תלמידי חכמים: ותרבה הדעת. לבאר החתום
 ולא ישיגו: (ו) לבוש הבדים. בגדים לבנים כבגדי
 כהונה בגדי הכהן: קץ הפלאות. קץ הגאולה:

מדרשי חז"ל

גבאי צדקה. במתניתא תנא: והמשכילים יזהרו כזוהר הרקיע,
 זה דיין שדן דין אמת לאמתו וגבאי צדקה. ומצדיקי

לְמִימֵי הַיָּאֵר וַיָּרֶם יְמִינוֹ וַשְּׂמַאלוֹ אֶל־הַשָּׁמַיִם וַיִּשְׁבַּע בְּחַי הָעוֹלָם כִּי לְמוֹעֵד מוֹעֲדִים וְחֻצֵי וּכְבָלֹת נַפְץ יִדְעֶם־קֹדֶשׁ תִּכְלִינָה כָּל־אֱלֹהִים: ח וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי וְלֹא אָבִין וְאִמְרָה אֲדַלְּנִי מִה אַחֲרִית אֱלֹהִים: ט וַיֹּאמֶר לְךָ דְנִיָּאל כִּי־סִתְּמִים וְחִתְּמִים הַדְּבָרִים עַד־עַתָּה קֵץ: י יִתְּבַרְרוּ וַיִּתְּלַבְּנוּ וַיִּצְרְפוּ רַבִּים וְהִרְשִׁיעוּ רְשָׁעִים וְלֹא יָבִינוּ כָּל־רְשָׁעִים וְהַמְשַׁכְּלִים יָבִינוּ: יא וּמַעַת הוֹסֵר הַתְּמִיד

רש"י

(ו) וכבלות נפץ יד עם קודש. כשמכלה כח ישראל, כי אולת יד ואפק עזר ועוז (דברים לב לו): (ז) ואלה אבין. לא ידעתי מהו מועד מועדים וחלי: (ח) ואלה אבין. לא ידעתי מהו מועד מועדים וחלי: (ט) עד מה אחרית אלה. סוף הסצנות הללו: (ע) עד עת הקץ. עד אשר תקרצ גאולמנו: (י) יתבררו

מצודת ציון

מדבר: וירם ימינו וגו'. כדרך הנשבעים, וכמו שנאמר הרימותי ידי אל ה' (בראשית יב כב): בחי העולם, בהי שהוא מחיה העולם ומעמידו: למועד מועדים וחצי.

מצודת דוד

לזמן שני זמנים וחצי זמן: וכבלות. וכאשר יכלה נפוצת כח עם קודש, רוצה לומר כאשר ימורק העון ותכלה מהם נפוצת הכח שהיה להם בקושי הגולה, אז תכלינה כל העכו"ם האלה ויקבלו ישראל את המלוכה: (ח) ואני שמעתי. עם כי אני שמעתי דברי המלאך, הנה לא אבין כמה הוא המועד: ואמרה. אל המלאך הדובר כי: מה אחרית אלה. מהו הקץ והסוף הנרמז במועדים האלה: (ט) לך דניאל. רוצה לומר לך משאלתך ולא תשאל עוד, כי דברי הגאולה יהיו סתומים וחתומים ברמז לכל ידעה עד עת קץ, אבל בבוא הקץ יתחכמו הכל להבין הרמז: (י) יתבררו. הדברים יתבררו ויתלבנו על ידי חוקרים ומחשבים, רוצה לומר יתפצו לברר הדברים וללבן לדעת האמת: ויצרפו רבים. רוצה לומר רבים יחשבו אשר יצא חשבונם צרוף ומזוקק מכלי שגיא: והרשיעו רשעים. וכעבור זה ירשיעו הרשעים לומר הואיל ולא בא המשיח בזמן אשר יצא לפי חשבונם, שוב לא יבוא: ולא יבינו. לתלות הדבר בטעות החשבון: והמשכילים. אבל המשכילים יבינו לתלות הדבר בטעות החשבון ולא יתיאשו מן הגאולה: (יא) ומעת. גם אלה דברי המלאך שאמר לו מן העת אשר נתבטל התמיד

אבן עזרא

כיאת הגואל: (ט) ויאמר. טעם לך כאומר לך לדרך ואל תשאל יותר, כי סתומים וחתומים הדברים, וזה לאות כי בהגעת הקץ יבינו המשכילים רמזות המלאך, על כן אחריו יתבררו ויתלבנו, משל מהגויות לנשמות שתתחכמה ותקבלנה האמת: (יא) ומעת. פירשתיו. ואמר אחריו אשרי המחכה

רבינו סעדיה גאון

(ז) וירם ימינו. בשבועה, ככתוב (בראשית יב יב) הרימותי ידי אל ה': כי למועד מועדים. כי ככלות מועד מועדים וחצי, עדיין אין ישועה עד כלות נפץ יד עם קדש, כלומר ואף על פי שיעברו כל החשבונות אין

מדרשי חז"ל

הרבים ככוכבים לעולם ועד, אלו מלמדי תינוקות, כגון רב שמואל בר שילת, דרב אשכחיה לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתא, אמר ליה שבקתיה להימנותך, אמר ליה הא תליסר שנין דלא חזיא לי, והשתא נמי דעתאי עלויהו. (ב"ב ח:): ז) וירם ימינו ושמאלו אל השמים וגו'. האומר ימין הרי זו שבועה, מאי טעמא לאו משום דכתיב וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחיי העולם וכו'. (גזיר ג:).

Epstein, Kalonymus Kalman, of C5900w, d. 1823

ספר

מאור ושמש

בראשית - שמות

מחברת הקודש על חמשה חומשי תורה
ורמזי ימים נוראים ושלוש רגלים
ואיזה לקוטים

אשר חיבר איש חי רב פעלים כבוד קדושת שמו נודע בשערים
הוא ניהו כבוד נשיא נשיאי הלוי הרב הקדוש המפורסם
בוצינא קדישא ונהורא אספקלריא המאירה

מ"ה קלונימוס קלמן הלוי עפשטיין זצוקללה"ה
זיע"א

נדפס לראשונה בשנת תר"ב לפ"ק
ועתה נדפס בהוצאה חדשה מפוארת בניקוד כל הפסוקים
וציון המ"מ, הדגשת דיבורי המתחיל ופירושי הפסוקים,
פיסוק וקימוע מחודש בצירוף כותרות

בשנת תשס"ה לפ"ק
בעיה"ק ירושלים תובב"א

ע"ה היה אומר זה לקדוש ברוך הוא, דרך קובלנא בתפלתו, מה תתן לי ואנכי הולך עירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר, ולפי הדרש של נוטריקון - אליעזר הוא צדיק, ודולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. אדרבה, לא היה להזכיר כלל מאליעזר, רק מה תתן לי ואנכי הולך עירי ולמה ליה לסיים ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר.

ונראה, דידוע מספרים הקדושים, שאבותינו הקדושים שורשם הוא למעלה ולמעלה בחכמה ובינה ודעת, וכל אחד אחז בשרשו. אברהם לקח מדת החסד לשרשו של מעלה, ויצחק אבינו ע"ה אחז במדת הגבורה בשרשו של מעלה, ויעקב אבינו וכו' ^{ספ}. והנה איתא בספרים הקדושים, על פסוק (מסילס קים כג) אָבֶן מֵאֶסוּ הַבּוֹנִים הִיָּתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה, שאמר דוד המלך ע"ה על מדתו - מדת מלכות, שאבן מאסו הבונים דהיינו האבות, עיין שם בדברי קדשם באריכות ^{ספ}. והנה גם כן מספרים הקדושים, שמדת צדיק יסוד עולם אינו לוקח לעצמו כלום, רק לוקח השפע מכל הספירות הקדושים ונותנם למדת מלכות הקדושה. והנה אברהם אבינו עדיין קודם המילה היה בעת ההיא, והיה הלוכו בקודש או רק בפתח ושער מלכות. ודבר זה ידוע מספרי הקודש, שסעודת מוצאי שבת קודש הוא נגד דוד המלך ע"ה. ונחזור לעניינינו שאברהם אבינו

היה או הלוכו בקודש בפתח ושער מלכות והיה משתוקק לבא לשרשו של מעלה, שהוא כמה וכמה מדריגות עוד למעלה למעלה עד שרשו.

וזה שביקש אברהם אבינו מה תתן לי ואנכי הולך עירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר ראשי תיבות דמש"ק הוא - דוד מוצאי שבת קודש. דהיינו, שהוא עדיין במדת דוד המלך כנ"ל, אליעזר הוא תפלה כנ"ל - 'אלי עזר' והיא היא, שהמדה היא נקרא תפלה. ועל זה שפיר מכוין פירוש רש"י על פי חז"ל, דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים דהיינו המדה הנ"ל ^{ספ}, המעביר שפע מכל הספירות כנ"ל, ודו"ק היטב].

וַיֹּאמֶר מַה תִּתֶּן לִי וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עִירֵי וּבֶן מִשְׁק בֵּיתִי הוּא דְמִשְׁק אֱלִיעֶזֶר. והנה יקשה לדרשת הגמרא על מלת דמשק - שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. אם כן, לאיזה ענין הזכיר אברהם אבינו בהתנצלותו לפני השי"ת ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר, כי לפי דרשת הגמרא הוא דברי שבח לאליעזר, והיה די באמרו מה תתן לי ובן משק ביתי הוא יורש אותי.

על כן נראה, שדברי חז"ל בגמרא הנ"ל רמזו לנו על ענין אחר, שצריך לידע ולהודיע לבני אדם המתכרים את עצמם לצדיקים, שלא ילמדו את עצמם לעשות

תנהגות הצדיקים ללא מצות אנשים מלומדה

כתגועותיהם מלמדה, היינו - יעשה הוא טוב מאד. ו באמת לאמו נכון. וזה ה משק ביתי ומשקה מת שדולה ומע מצות אנשים עושה, וזה ל יירשך זה כי ועדיין היה י יעשו מצות : וחכם, על כן ספור הכוכבי פירוש, דוגמו כדכתיב (ויאל) והכוכבים אין זה מזה, רק כ ועל כן המאו זה לזה. והבני - שיעברו את ולא יעשו מצ

וַיְהִי אַבְרָם בֶּן וַיֹּאמֶר אַ וְגו'. פירוש רע לכל בריה, לפ מה זה שי

סד. זה לשון הכת שם: בעשרה מאכ שמאבדין את הע מאמרות.

סא. אחז במדת התפארת בשרשו של מעלה. **סב.** בספר הבהיר (סח ט) איתא: מלמד שלקח הקב"ה מזיווה [מן האור הגנוז] אחד מאלפים, ובנה ממנה אבן יקרה נאה ומקושטת, וכלל בה כל המצות. ובא אברהם ובקש כח לתת לו ונתנו לו אבן יקרה זו, ולא רצה אותה - זכה ולקח מדתו החסד דכתיב (מסילס קים כג) 'חסד לאברהם'. בא יצחק ובקש כח ונתנו לו ולא רצה בה - זכה ונטל מדת הגבורה, דהיינו הפחד, דכתיב (מסילס קים כג) 'וישבע יעקב בפחד אביו יצחק', בא יעקב ורצה בה ולא נתנוה לו וכו'. ולפיכך אמר (מסילס קים כג) 'אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה' - אבן שמאסו אברהם ויצחק שכנו את העולם, היחה עתה לראש פנה. **סג.** מדת יסוד עולם.

ונראה לי לפרש, דהנה ידוע, שהבורא ב"ה ברא עולמות ברצונו הפשוט כדי שיתגלה מלכותו בעולם על כל בריה ובריה, ועיקר הבריאה היה - להיטיב לברואיו. והגם שברא מדות ומדרגות להעניש - גם זה היה כדי שייראו מלפניו, ואף על פי כן שיתף בו מדת הרחמים, כדי להקל העונש אפילו מן הפושעים. וכבר אמרנו פירוש המשנה (אבות פ"ה מ"ב) 'בעשרה מאמרות נברא העולם, והלא וכו' אלא ליתן שכר וכו' ולהפרע' וכו'". איך תלוי נתינת שכר טוב בשביל שנברא העולם בעשרה מאמרות, יותר מאלו היה נברא במאמר אחד. וגם על העונש קשה יותר, הלא אין הקב"ה חפץ במיתתן של רשעים, ואין נחת רוח לפניו כביכול לענוש שום בריה, אפילו מן האומות, כל שכן ישראל. ואם כן, איך נאמר שבשביל להרבות עונש להרשעים ברא העולם בעשרה מאמרות.

אמנם, יש לפרש כך; דהנה, עצם אלקותו ^{דיקות} יתברך שמו, אי אפשר להשיג בשום שכל נברא, אפילו לשיכליים העליונים. על כן ראה חכמתו של הקב"ה לצמצם אלקותו בכמה צמצומים, כדי שישירו הנבראים מעט מן המעט על ידי הצמצומים - בהירות גודל אלקותו יתברך שמו. וצמצם את עצמו בעשרה מיני לבושים, שהם עשר ספירות, שעל ידם יכולים לקבל מעט הבהירות, להשיג אלקותו יתברך שמו. ועשר ספירות

סד. זה לשון הכתוב שם: **וְהַמְשַׁפְּלִים יְהוָה כְּזֶה הַרְקִיעַ וּמִצְדֵי קַרְפִּים כְּכֹכְבִים לְעֹלָם וָעֶד.** סה. זה לשון המשנה שם: בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות.

כתנועותיהם והנהגותיהם כמַצְנֹת אַנְשִׁים מְלַמְּדָה, היינו מפני שהצדיק הוא עושה כך - יעשה הוא גם כן כמוהו, כי זה הוא לא טוב מאד. רק שילמד לעשות כפי שכלו באמת לאמתו, לעבוד את השי"ת כלב נכון. וזה הוא שאמר אברהם אבינו וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר שדולה ומשקה מתורת רבו לאהרם, פירוש שדולה ומשקה - שלומד אותם לעשות מצות אנשים מלומדה, לעשות מה שרבו עושה, וזה לא טוב. והשיב לו השי"ת לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך וגו', ועדיין היה ירא אברהם שגם יוצאי חלציו יעשו מצות אנשים מלומדה בלא לב נכון וחכם, על כן הוציא אותו החוצה ואמר לו ספור הכוכבים. ויאמר לו כה יהיה זרעך פירוש, דוגמת הכוכבים שהם בעלי שכל, כדכתיב (ישעיה י"ג) **וְהַמְשַׁפְּלִים יְהוָה כְּזֶה הַרְקִיעַ וּמִצְדֵי קַרְפִּים יְהוָה וְגו'.** והכוכבים אינם מקבלים בהירות המאורות זה מזה, רק כל אחד הוא מאיר בפני עצמו, ועל כן המאורות של הכוכבים אינם דומים זה לזה. והבטיחו השי"ת, שכן יהיה זרעו - שיעבדו את השי"ת כל אחד לפי שכלו, ולא יעשו מצות אנשים מלומדה, רק הכל באמת, והבין.

וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תְּשַׁעִים שָׁנָה וְתִשַׁע שָׁנִים וְגו'
וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שְׂדֵי הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי
 וגו'. פירוש רש"י, אני הוא שיש די באלקותי לכל בריה, לפיכך התהלך לפני. ויש להבין, מה זה שיש די באלקותי לכל בריה.

נות
לה,
לה
זכאי
ושק
דוד
דיין
פלה
היא
רוש
נורת
זכיר
[...]
י וכן
יעור.
משק
אם
אבינו
הוא
הוא
ו מה
זי.
הג"ל
הנהגות
הצדיקים
ללא מצות
אנשים
מלומדה
עצמם
עשות
גן האור
לו ונתנו
ונתנו לו
א: יעקב
ס ויצחק

Bible. O.T. Proverbs. Hebrew. 1979.

ספר משלי

עם ביאור

רבינו הגר"א זצוק"ל

יוצא לאור על פי המהדורות המודפסות וכת"י שלא נדפסו
מעולם, עם מראי מקומות, השואות, הערות ומפתחות

על ידי

משה פיליפ

נדפס ספר משלי מתוך תנ"ך "קורן"

פתח תקוה ת"ו - תש"מ

יִרְחַק מֵהֶם: חֲנוּךְ לִנְעַר עַל-פִּי דַרְכּוֹ גַם כִּי-יִזְקֶינָה לֹא-יִסּוֹר →

הדרך מהנשמה וכמו שנאמר 20: עמל הכסילים תיגענו אשר לא ידע ללכת אל עיר. ועל זה אמרו 13: 'משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה, שהוא נעדר אור, שהוא יום, והיא התורה שנקראת 'אור' והיינו שאין לו תורה. 'אפילה' שאין לו אפילו 'נר' שאין בידו לא 'אור' ולא 'נר', לא תורה ולא מצות, ולכך הוא 'מתיירא'. וענין היראה הוא: כי היסודות שבאדם, הכלולים בשלשה הנוצרים לעיל, כל אחד מוליד פחיתות באדם ומחמתם קרוב לבוא לידי חטא, ולכן נתן לנו ה' נגדם אלו השלשה: תורה ומצות ומדות. והם שומרים ומגינים על האדם כאשר ידבק אדם בהם. והגנתן בדרך זו, כי המצות הן מן הארץ כמו לולב סוכה ושאר דברים, והוא שם מושאל שהם מן 'הארץ' כמו שפרשנו למעלה 21, והן מגינות על פחיתות הבאה מחלקי הדומם והצומח. והתורה שהיא מן השמים מגינה על פחיתות הבאה מאש ואויר. והמדות, שהן דרך החיים, הן מורות לאדם את הדרך אשר ילך בה והן נגד השכל. וזה שאמרו: 'והיה מתיירא מן הקוצים והברקנים', הוא הצומח. 'ומן הפחיתים', הוא הדומם. 'ומחיה רעה', הוא החי. 'ומן הליסטים', הוא המדבר. ומפחיתות הבא מאלו היה מתיירא 'אינו יודע כו'. 'נודמן לו אבוקה של אור', שהיא מצוה שנקראת 'נר', כמו שנאמר 14: 'כי נר מצוה, 'ניצול מן הפחיתים', שהוא הדומם, 'ומן קוצים וברקנים' שהוא הצומח. 'ועדיין כו' כיון שהאיר היום', שהוא אור תורה, 'ניצול מן החיה רעה' שהוא החי 'ומן הלסטים', שהוא המדבר. 'ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך', כיון שלא הגיע עדיין ליראת ה' וכמו שאמרו 22: 'אם אין יראה אין חכמה, וכמו שנאמר 23: 'ראשית חכמה יראת ה' וכמו שאמר 24, תורה בלא יראה כו'. 'כיון שהגיע לפרשת דרכים' והן המדות, שהן 'דרך חיים' 25 'ותוכחת מוסר' 26 להפריד דרכים הטובים מן הרעים, 'ניצול מכולם', שיודע גם כן 'באיזה דרך מהלך'. ונמצא הנפש והמצות הם נגד דומם וצומח. וזהו שנאמר כאן: 'צינים', שהם קוצים, שהוא צומח ו'פחים', שהוא דומם, 'בדרך עקש', שאינו עושה מצות והולך בדרך לא טוב, אבל 'שומר נפשו', מי שירצה לשמור נפשו, 'ירחק מהם'. ועל ידי שיעשה מצות וילך בדרך טוב ילך בטח. ובגמרא אמרו 26: 'צינים פחים' — קור וחום. פירוש, שמשפט רשעים בגיהנם י"ב חודש. ששה חדשים בשלג וששה חדשים באש 27 נגד מצות עשה ומצות לא תעשה. וזהו, 'צינים פחים בדרך עקש' מי שעבר על מצות עשה ועל לא תעשה, 'שומר נפשו ירחק מהם'.

76 (ו) חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה. 'חנוך לנער' כשהוא עוד נער ואז גם כשיזקין, 'לא יסור ממנה'. והענין: כי האדם אי אפשר

20. קהלת י. טו. 21. ה. כ. יט. ט. בזויה" וביאורו לשה"ש א. טו. ועיין שבת
22. אבות ג. יז. לא: 25. ה. כג.
23. תהלים קיא. י. עיין כתובות ל. ורש"י שם.
24. דא"ו ספ"י. "חכמה ואין יראה 27. זהר א. רלח:.

ממנה: עשיר ברשים ימשול ועבד לזה לאיש מלוה: זורע

עולה יקצור-און ושבת ענ

ח זורע עולה יקצור און. כי שני כמו שפרשנו למעלה 37, וזהו "זור" מוולתו בכדי למלא תאותו, יקצו עברתו. שמכה אותם בעברתו יכו

ט טוב עין הוא יברך. ואמרו: "למצרים וי"ז שנה היה במצרים. ועוד אמרו 38: טוב עין כו' שכל כו' ו' ברכות נגד ה' גווי עינים וששין וששית הוא שלום והוא טוב.

ועוד אמרו 38: טוב עין זה בעל יברך בהמ"ז. כי נתן מלחמו לדי לדל" לא שייך לפי פירושו. זה ברכות 40: דרש רב עזריא, אמרו עולם כתוב בתורתך 41 אשר לא נושא פנים לישראל. אמר להם: להם בתורה 42 יאכלת ושבעת ונ ועד כביצה. והוא תמוה — א' לו מכביצה וכיון שמדקדקים עד 'כו הלא זהו מאמר השם — ומי איכא כביצה, שזהו פלוגתא לקמן 44,

השיב להם זאת החומרא דווקא ה ישראל על עצמם כמו טפת דם כו ודומיהו. ונראה דהכי פירושו, כמ הוא י"ח גרוגרות והן שש ביצי עשרה זיתים שהם תשע גרוגר עשירית. ולפי זה אתי שפיר, כי לעיל והם בעצמו כשיעור הסעודה, כשיאכל בעצמו כשיעור הסעודה, ושבעת וברכת', לשון יחיד, אבמ

לו לשבור דרכו, כלומר מזלו, שגולד בו כמו שאמרו 25: האי מאן דבצדק יהיה גבר צדקן כו'. אלא שניתנה הבחירה ביד האדם שיוכל לאחוז במזלו ולהעמידו כפי שירצה, — או צדיק או רשע או בינוני וכמו שאמרו במסכת שבת 28: האי מאן דבמאדים יהי גבר אשיד דמא (שופך דמים) אמר רב אשי אי אומנא (מקיז דם) אי גנבא (ליסטים) אי טבחא אי מוהל'א. וזכר אלו השלשה, לפי שמזלו מורה שיהיה שופך דמים, אך בבחירת יוכל לבחור באלו השלשה: 'אי מוהל'א' והוא צדיק שעושה מצות עשה. 'אי טבחא' הוא בינוני. 'אי ליסטים', והוא רשע שופך דמים כמשמעו. וזה שאמרו 29: שאול באחת ולא עלתה לו, דוד בשתים ועלתה לו. והענין הוא: כי בדוד נאמר 30 'הוא אדמוני' והוא במאדים, ולכך טעה בו שמואל בעת שראה קלסתר פניו, והוא העביר מדותיו בכל. ואף שאלו השנים לא העביר, מכל מקום עלתה לו כמו שאמרו 31: כל המעביר על מדותיו כו'. ודוד הרבה להעביר על מדותיו, מה שאין כן שאול שאמרו 32: בן שנה שאול כו' כבן שנה שלא טעם טעם חטא. והוא העביר מדתו הטובה לרעה בדבר אחד, ולכן אף באחד לא עלתה לו. וזה שנאמר, "תגוד לנער על פי דרכו" — לפי דרך מזלו וטבעו תחנכהו ותדריכהו לעשות מצות, ואז גם כאשר "יזקין לא יסור ממנה", אבל כשאתה מכריחו נגד טבעו, עתה ישמע לך, מיראתו אותך, אבל אתר כך בעת יסור עולך מעל צוארו יסור מזה, כי אי אפשר לו לשבר מזלו. L

ז עשיר ברשים ימשול ועבד לזה לאיש מלוה. הרשים הם תחת ממשלת העשיר והלוה עבד למלוה. וכן הוא בתורה כמו שאמרו 33: 'רב אחא בר יעקב יזיף ופרע', שלמד בלילה מה שלא למד ביום. ומי שאינו לומד גם בלילה הוא נשאר לזה אך מי ששם לילות כימים הוא מלוה לו ואז הלוה עבד למלוה 34.

ועוד: "עבד לזה" וגו' כמו שאמרו 34: גברא דאוזיף וטריף מאי חזי דהדר אוזיף, אמר להו: גברא אזל לאגמא קטל קמא טונא ולא מצי ביה הדר קטל ומנח עילויה עד דאיתרמי איניש מדלי ליה. והענין: שהם שאלוהו על מה שאדם נתגלגל פעם השניה הלא כשהיה כבר בפעם הראשונה לא תיקן, והשיב להם: 'דלמא יתרמי' אחד שיתקן הגוף הראשון. הרי, שהגוף הראשון הלוה והשני הוא המלוה ו"עבד לזה", הגוף הראשון, ל"מלוה" הוא הגוף השני.

36. בכת"י: "נגד השרים שכאן התאוני והכעסוני".
37. ב. יב.
38. עיין סוטה לח: וזהר ב, ג. ג. סג: קפו: ועיין י, ו.
39. במדבר ו, כו—כו.
40. ברכות כו:.
41. דברים י, יז.
42. דברים ה, י.

28. שבת קנו.
29. יומא כב: ועיין שם בגירסת הגמרא ובפירוש רש"י.
30. שמואל א. טו, יב.
31. יומא כב. . . . מעבירין לו על כל פשעיו".
32. שמואל א' יג, א. ויומא כב:.
33. ערובין סה.
34. כביכול כלפי הקב"ה. אלמלא מקרא כתוב א"א לאמרו. עיין ב"ב י.
35. בכורות ח:.